

Romuald Jończy
Uniwersytet Ekonomiczny
we Wrocławiu

Diana Rokita-Poskart
Politechnika Opolska

ZMIANY W ZATRUDNIENIU MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO PO AKCESJI POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Wprowadzenie

Akcesja do Unii Europejskiej otworzyła nowe możliwości przed obywatelami Polski, a przez otwarcie większości rynków pracy krajów Wspólnoty dała możliwość swobodnego przemieszczania się i podejmowania pracy w Europie Zachodniej. Przez kilka lat po przystąpieniu Polski do struktur Unii Europejskiej obserwowano równocześnie zintensyfikowaną skalę wyjazdów zarobkowych mieszkańców kraju, zwłaszcza do Wielkiej Brytanii i Irlandii oraz towarzyszącą temu (czy raczej będącą m.in. tego skutkiem) poprawę sytuacji na rynku pracy w Polsce. Jednak wraz z nadejściem pierwszych objawów kryzysu gospodarczego sytuacja w zakresie emigracji, jak również zatrudnienia w kraju zaczęła się zmieniać – pogorszyła się zarówno sytuacja na zachodnioeuropejskich rynkach, jak i polskim rynku pracy.

W województwie opolskim sytuacja w zakresie zagranicznych migracji zarobkowych przedstawia się już od dwóch dekad nieco inaczej, co wynika z zamieszkiwania tego regionu przez znaczną (około 1/4 mieszkańców województwa) grupę rodzimej ludności śląskiej „dysponującej” oprócz polskiego również obywatelstwem niemieckim. Ludność ta dysponowała tym samym „przywilejem” swobodnego podejmowania zatrudnienia w krajach członkowskich Unii Europejskiej jeszcze przed 2004 rokiem, a właściwie od 1993 roku, kiedy to wprowadzono regulacje umożliwiające potwierdzanie niemieckiego obywatelstwa osobom zamieszkałym na stałe w Polsce. Był to jeden z czynników sprawiających, że w przypadku rodzimej ludności śląskiej sytuacja w zakresie zatrudnienia w kraju, a zwłaszcza migracji zarobkowej ewoluowała w inny sposób

niż wśród pozostałej części społeczeństwa, a masowe migracje zarobkowe trwały już od lat dziewięćdziesiątych¹.

Autorzy artykułu już od pewnego czasu prowadzą badania nad zatrudnieniem w kraju i za granicą nie tylko mieszkańców województwa opolskiego, ale i całego Śląska. W 2006 roku współautor artykułu przeprowadził zakrojone na dużą skalę badania² obejmujące swym zasięgiem 55 miejscowości wiejskich województwa opolskiego, w których szczegółowo przeanalizował sytuacje w zakresie zatrudnienia w kraju i za granicą mieszkańców badanych miejscowości. W 2010 roku w 13 z 55 wcześniej badanych miejscowości ponowiono badania³, wykorzystując taką samą metodę badań.

W badaniach prowadzonych w 2006 i 2010 roku porównywaną próbę badawczą stanowiła ludność wiejska 13 miejscowości Opolszczyzny, która odpowiadała swoimi cechami całej populacji ludności wiejskiej województwa opolskiego⁴. Wybranymi do badań miejscowościami były: Brzeziny, Brzęczkowice, Głuszyna, Grabin, Łaziska, Łukowice Brzeskie, Narok, Prądy, Staniszcze Wielkie, Wilemowice, Żlinice i Żuzela. Podczas prowadzonych badań przy pomocy osób-autorytetów lokalnych w każdej z wybranych miejscowości dokonano ustaleń co do formy i miejsca (kraj/zagranica) zatrudnienia wszystkich mieszkańców tych miejscowości będących w wieku produkcyjnym, z uwzględnieniem ich wieku, płci i obywatelstwa⁵. Osoby stanowiące próbę badawczą przyporządkowano do odpowiednich (wyszczególnionych w kwestionariuszu) dziesięciu grup-form zatrudnienia w kraju i za granicą:

- 1) pracujący stale i wyłącznie w Polsce,
- 2) pracujący stale i wyłącznie za granicą,
- 3) pracujący stale w Polsce oraz okresowo za granicą,

¹ Procesom tym poświęcono m.in. prace: R. Jończy: Migracje zarobkowe z regionu opolskiego do Niemiec. Aspekty ekonomiczne. Warszawa 1999; R. Jończy: Migracje zarobkowe ludności autochtonicznej z województwa opolskiego. Studium ekonomicznych determinant i konsekwencji. Opole 2003. Zob. R. Jończy: Wpływ migracji zagranicznych na dysharmonię rozwoju województwa opolskiego (ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy). Opole 2006.

² Wyniki tych badań zawierają m.in. prace: R. Jończy: Migracje zagraniczne z obszarów wiejskich województwa opolskiego po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wybrane aspekty ekonomiczne i demograficzne. Opole-Wrocław 2010; Migracje zagraniczne i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego w kontekście światowego spowolnienia gospodarczego. Stan i tendencje. Red. R. Jończy, D. Rokita. Opole 2009.

³ Zaprezentowane w artykule wyniki badań dotyczące 2010 roku pochodzą z realizowanych przez autorów badań na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego stanowiących element projektu Opolski System Informacji Społeczno-Gospodarczej w ramach poddziałania 8.1.4. PO KL, projektu współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej, w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Zamieszczone w wyniki wraz z pozostałymi wynikami badań zostaną zaprezentowane w przygotowanej przez autorów monografii „Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010 oraz ich wpływ na opolski rynek pracy i sferę fiskalną samorządów terytorialnych. Diagnoza i rekomendacje w kontekście rozwoju regionu” (w druku).

⁴ Sposób doboru miejscowości opiera się na udziałach cech mieszkańców, takich jak płeć, wiek i obywatelstwo. Szerzej opisano go w pracy R. Jończy: Migracje z obszarów wiejskich..., op. cit., rozdział III.

⁵ Szeroką prezentację zastosowanej metody badań zawiera praca R. Jończy: Migracje zagraniczne z obszarów wiejskich..., op. cit., rozdział III.

- 4) pracujący okresowo za granicą, niepracujący w Polsce stale,
- 5) pracujący okresowo wyłącznie w Polsce,
- 6) uczniowie, słuchacze, studenci (trybu dziennego) pracujący okresowo wyłącznie za granicą,
- 7) uczniowie, słuchacze, studenci (trybu dziennego) pracujący okresowo za granicą i w Polsce,
- 8) uczniowie, słuchacze, studenci (trybu dziennego) pracujący okresowo wyłącznie w Polsce,
- 9) uczniowie, słuchacze, studenci (trybu dziennego) niepracujący,
- 10) niepracujący (pozostali).

W artykule, wykorzystując uzyskane w toku badań szczegółowe informacje dotyczące zatrudnienia mieszkańców badanych miejscowości w latach 2006 i 2010, skoncentrowano się na ich prezentacji, analizie oraz ustalaniu kierunku zachodzących zmian w zakresie poszczególnych form zatrudnienia w kraju i za granicą. W analizie uwzględniono podział na ludność posiadającą wyłącznie polskie oraz podwójne – polskie i niemieckie obywatelstwo⁶. Podział ten był istotny ze względu na to, że obie te grupy ludności wykazują od wielu lat odmienne zachowania i tendencje w zakresie zatrudnienia w kraju i za granicą, będące wynikiem m.in. wcześniejszego dostępu do pracy za granicą przez ludność autochtoniczną posiadającą obywatelstwo niemieckie. Dlatego też dalsza część artykułu składa się z trzech części. W pierwszej zaprezentowano zmiany w zatrudnieniu, jakie dokonały się wśród całej badanej populacji w wieku produkcyjnym, a następnie skoncentrowano się na analizie tych zmian w grupie ludności autochtonicznej oraz nieautochtonicznej.

1. Zmiany w zatrudnieniu w kraju i za granicą wśród ludności w wieku produkcyjnym badanych miejscowości

Wykorzystując wyniki badań pochodzące z lat 2006 i 2010 dotyczące zatrudnienia w kraju i za granicą, na wykresie 1 zaprezentowano zmiany, jakie dokonały się w tym zakresie wśród mieszkańców w wieku produkcyjnym zamieszkujących 13 badanych wsi.

Z analizy zebranego materiału badawczego wynika, że w ciągu czteroletniego okresu (2006-2010) dokonały się korzystne zmiany dotyczące zatrudnienia w kraju i za granicą wśród mieszkańców badanych wsi. Dotyczy to zwłaszcza grupy osób podejmujących stałe zatrudnienie w Polsce, stałe zatrudnienie za granicą oraz grupy osób niepracujących.

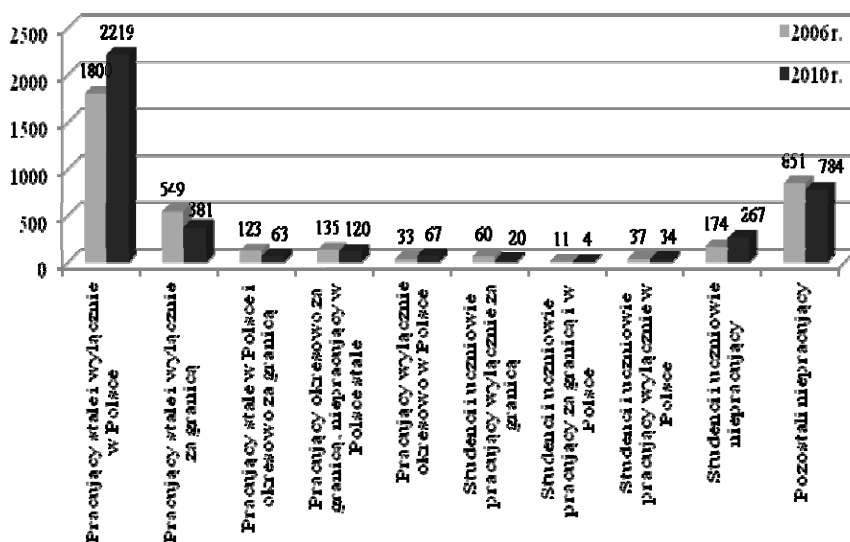
⁶ Podziału na ludność posiadającą wyłącznie polskie obywatelstwo (określaną w pracy również jako ludność nieautochtoniczna lub nieautochtoni) oraz na ludność posiadającą podwójne obywatelstwo (określaną w pracy również jako ludność autochtoniczna oraz autochtoni) dokonano, gdyż wcześniej badania wskazywały na konieczność takiego rozróżnienia, obie te grupy obywatelstwa różniły się bowiem istotnie zarówno pod względem skali poszczególnych form migracji, jak i wielu innych zachowań.

Z zaprezentowanych na wykresie 1 danych wynika, że w ciągu czterech lat istotnie, bo o ponad 23%, zwiększyła się liczba pracujących stale i wyłącznie w Polsce (1800 osób w 2006 roku, 2219 osób w 2010 roku), natomiast o 168 zmniejszyła się liczba osób zatrudnionych stale i wyłącznie za granicą. W czteroletnim okresie badawczym w 13 miejscowościach wiejskich zmniejszyły się również liczby osób korzystających z okresowych form zatrudnienia za granicą. Z jednej strony istotnie obniżyła się liczba łączących pracę stałą w Polsce z okresową za granicą (z 123 osób w 2006 roku do 63 osób w 2010 roku), z drugiej strony o 15 osób zmniejszyła się liczba pracujących wyłącznie okresowo za granicą.

Na podstawie danych uzyskanych w toku badań możliwe stało się ustalenie skali emigracji zarobkowej w grupie pracujących w wieku produkcyjnym mieszkających w badanych wsiach. Ustalono, że w 2006 roku udział pracujących za granicą wśród ogółu pracujących wyniósł 32%, natomiast w 2010 roku już tylko nieco ponad 20%. Z tych danych wynika zatem, że w 2006 roku prawie co trzecia osoba pracująca podejmowała jakąkolwiek pracę za granicą, natomiast w 2010 roku nastąpiło zmniejszenie się skali emigracji, gdyż co piąta osoba podejmująca zatrudnienie pracowała w jakiegokolwiek formie za granicą.

Wykres 1

Formy zatrudnienia ludności w wieku produkcyjnym zamieszkującej badane miejscowości w latach 2006 oraz 2010

Źródło: Opracowano na podstawie wyników badań.

Inną istotną zmianą w formach zatrudnienia w badanych miejscowościach wiejskich był znaczący wzrost liczby osób pracujących wyłącznie okresowo w Polsce. Wyniki badań dowiodły, że liczba ta wzrosła o ponad 100% – z 33 osób w 2006 roku do 67 osób w 2010 roku.

W trakcie badań analizowano również aktywność zawodową uczniów i studentów podejmujących naukę w trybie dziennym. Okazało się, że w ciągu czterech lat zmniejszyła się zarówno liczba tych uczniów i studentów, którzy pracowali wyłącznie za granicą, jak i tych pracujących w Polsce oraz pracujących zarówno w kraju, jak i za granicą. Wzrosła natomiast liczba tych uczniów i studentów, którzy nie podejmowali pracy.

Jeszcze inną i bardzo pozytywną zmianą obserwowaną wśród ludności w wieku produkcyjnym badanych 13 wsi był spadek (o 67) liczby osób niepodjemujących jakiegokolwiek pracy.

2. Zmiany w zakresie zatrudnienia w kraju i za granicą w grupie ludności posiadającej podwójne obywatelstwo

Wpływ na zatrudnienie w kraju i za granicą oraz na zmiany, jakie dokonują się w tym zakresie, ma w głównej mierze posiadane obywatelstwo (pochodzenie) mieszkańców. Dlatego istotnym, wspominanym już zabiegiem było wyodrębnienie w całej badanej populacji osób posiadających podwójne obywatelstwo (polskie i niemieckie) oraz osób posiadających wyłącznie obywatelstwo polskie. Odpowiednie zestawienie dotyczące tej grupy ludności zawiera wykres 2.

Okazuje się, że w przypadku ludności autochtonicznej w wieku produkcyjnym w ciągu czteroletniego okresu badawczego nastąpiły jeszcze bardziej wyraźne i pozytywne zmiany dotyczące zatrudnienia w Polsce i za granicą niż w całej badanej populacji. Jak wynika z wykresu 2, w tej grupie ludności odnotowano znaczący wzrost zatrudnienia stałego w Polsce, o czym świadczą dane o liczbie autochtonów zatrudnionych stale i wyłącznie w Polsce – grupa tych osób zwiększyła się o 232 osoby (stanowiło to wzrost o niemal 45%). Uzyskane w toku badań dane informują ponadto, że wśród autochtonów nastąpił znaczący spadek skali emigracji zarobkowej. W ciągu czteroletniego okresu odnotowano nie tylko spadek o około 44% liczby pracujących stale i wyłącznie za granicą (z 387 do 218 autochtonów), ale także spadek o niemal 60% liczby osób łączących pracę okresowo za granicą z pracą stałą w Polsce. W 2006 roku taką formę zatrudnienia wybrało 88 autochtonów z badanych miejscowości, a już w 2010 roku tylko 36. Analiza zmian zatrudnienia autochtonów za granicą dowodzi również, że w latach 2006-2010 nieznacznie zmniejszyła się liczba zatrudnionych wyłącznie okresowo za granicą, jednak spadek ten nie był tak wyraźny, jak w przypadku dwóch wspomnianych już form pracy za granicą.

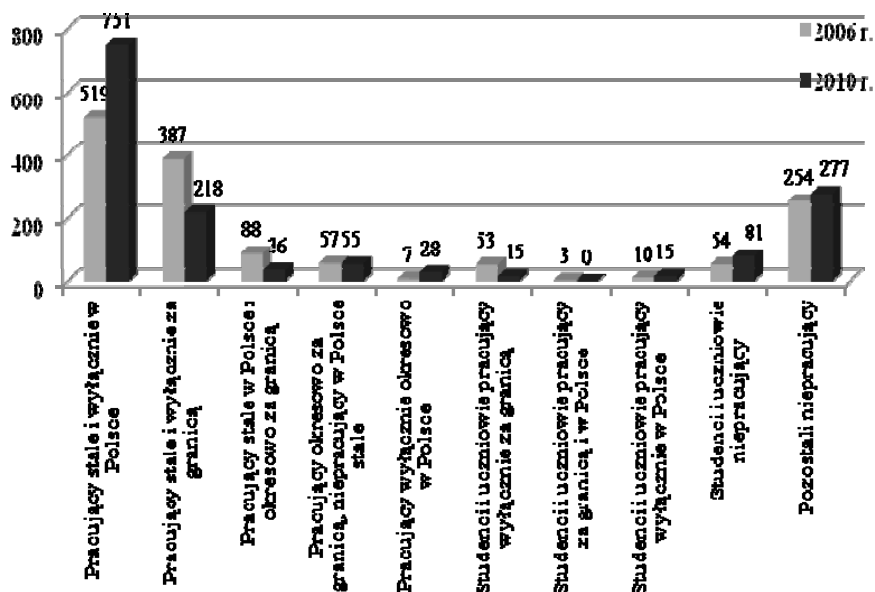
Podobnie jak w przypadku całej badanej populacji w wieku produkcyjnym, wśród ludności autochtonicznej odnotowano wzrost liczby okresowo zatrudnionych w Polsce autochtonów, jak również spadek liczby pracujących za granicą studentów i uczniów. Co interesujące, w przypadku autochtonów nie tylko odbyło się to „kosztem” zwiększenia się liczby niepracujących, ale wzrosło także zatrudnienie tych osób w kraju.

Jeżeli podda się analizie zmiany, jakie dokonały się w skali emigracji zarobkowej mierzonej wskaźnikiem udziału pracujących za granicą wśród ogółu pracujących autochtonów, to okazuje się, że w 2006 roku wspomniany wskaźnik wyniósł 52,3%, a w 2010 roku już tylko 28,9%. Oznacza to, że jeśli w 2006 roku – dwa lata po akcesji Polski do Unii Europejskiej – więcej niż co drugi pracujący autochton podejmował jakiegokolwiek zatrudnienie za granicą, to w 2010 roku – sześć lat po akcesji – czyniło to o prawie połowę osób mniej.

Ciekawy jest również fakt, że w przeciwieństwie do całej populacji ludności badanych wsi, w przypadku ludności autochtonicznej zmniejszaniu się skali zatrudnienia za granicą towarzyszyło także nieznaczne zwiększenie się liczby niepracujących. Odnotowano wzrost ich liczby o 23 osoby.

Wykres 2

Formy zatrudnienia ludności autochtonicznej w wieku produkcyjnym zamieszkującej badane miejscowości w latach 2006 oraz 2010

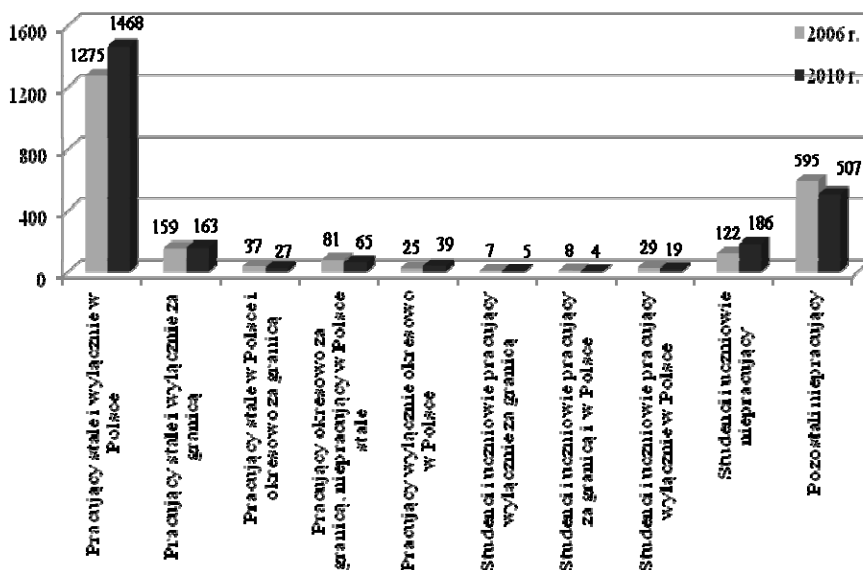
3. Zmiany w zakresie zatrudnienia w kraju i za granicą w grupie ludności mającej jedynie polskie obywatelstwo

Analizie poddano również zmiany, jakie dokonały się w zatrudnieniu w kraju i za granicą wśród ludności nieautochtonicznej w wieku produkcyjnym. Wyniki badań dotyczące wspomnianych zmian zaprezentowano na wykresie 3.

Analizując zaprezentowane na wykresie 3 dane, można stwierdzić, że w przypadku ludności nieautochtonicznej w ciągu czterech lat wzrosła liczba osób pracujących stale, wzrosła bowiem zarówno liczba nieautochtonów pracujących stale i wyłącznie w Polsce, jak i stale i wyłącznie za granicą. Jednakże wzrost liczby osób zatrudnionych stale i wyłącznie w Polsce był dużo większy (o 193 osoby, co stanowiło wzrost o ponad 15%) niż wzrost liczby pracujących stale i wyłącznie za granicą, który wyniósł jedynie 4 osoby. Wyniki badań wskazały również na inne zmiany w grupie ludności nieautochtonicznej – m.in. na zmniejszenie się w ciągu czterech lat liczby osób podejmujących okresowe zatrudnienie za granicą – zmniejszyła się zarówno liczba osób pracujących stale w Polsce i okresowo za granicą, jak i liczba osób pracujących okresowo za granicą, a niepracujących w Polsce stale. Wzrosła natomiast liczba osób pracujących okresowo w Polsce. W przypadku uczniów i studentów podejmujących jakąkolwiek pracę w Polsce czy też za granicą ich liczba się zmniejszyła, zaś zwiększyła się liczba niepracujących. Zmniejszyła się natomiast liczba pozostałych niepracujących.

Wykres 3

Formy zatrudnienia ludności nieautochtonicznej w wieku produkcyjnym zamieszkującej badane miejscowości w latach 2006 oraz 2010

Źródło: Opracowano na podstawie wyników badań.

Szczegółowa analiza wskaźnika udziału pracujących za granicą wśród ogółu pracujących nieautochtonów wskazuje na dokonanie się nieznacznych zmian skali emigracji zarobkowej w tej grupie ludności. Okazuje się, że w 2006 roku udział pracujących za granicą wśród ogółu pracujących nieautochtonów wynosił 18%, natomiast w 2010 roku już 14,7%. Wzrósł natomiast, o czym już wspomiano, udział zatrudnionych za granicą stale.

Podsumowanie i wnioski

Zaprezentowane wyniki badań dotyczące zmian w zatrudnieniu, jakie dokonały się wśród mieszkańców obszarów wiejskich województwa opolskiego w ciągu czteroletniego okresu obejmującego lata 2006-2010, wskazały na kilka istotnych tendencji. Z jednej strony wyniki badań dowiodły, że w ciągu czterech lat znacząco wzrosła liczba osób zatrudnionych w kraju, z drugiej strony odnotowano istotne zmniejszenie się liczby osób podejmujących pracę za granicą. O mniejszej w 2010 roku niż w 2006 roku skali emigracji zarobkowej w grupie ludności w wieku produkcyjnym świadczy wartość wskaźnika udziału pracujących za granicą wśród ogółu pracujących. Jego wartość w ciągu czterech lat zmieniła się z poziomu 31,2% do 20,2%.

Warto jednak zaznaczyć, że obserwowane tendencje zmian, jakie dokonały się w zakresie zatrudnienia w kraju i za granicą, były inne w obu wyodrębnionych na potrzeby badań grupach obywatelstwa.

W grupie ludności autochtonicznej posiadającej oprócz polskiego także niemieckie obywatelstwo wyniki badań wskazały na ponad 40-procentowy wzrost liczby autochtonów pracujących stale i wyłącznie w Polsce oraz na znaczny spadek liczby pracujących za granicą. Świadczy o tym duża zmiana udziału osób pracujących za granicą wśród ogółu pracujących. Udział ten w 2006 roku wyniósł 52,3%, zaś w 2010 roku 28,9%. Wydaje się, że w przypadku tej grupy ludności znaczny wpływ na zaistniałe zmiany miało przede wszystkim znaczne zmniejszenie się w ciągu kilkunastu lat opłacalności migracji i związanego z tym prestiżu. Ta sytuacja spowodowała, że znaczna część pracujących wcześniej za granicą autochtonów powróciła do kraju i podjęła tu zatrudnienie bądź rozpoczęła działalność gospodarczą, co z kolei spowodowało znaczny wzrost stałego zatrudnienia w kraju w tej grupie ludności. Część z powracających z zagranicy autochtonów, zwłaszcza ze starszych grup wieku, nie podjęło już w Polsce pracy, co może tłumaczyć wzrost liczby niepracujących autochtonów w badanych wsiach.

Inne zmiany w zatrudnieniu w kraju i za granicą zaobserwowano w grupie ludności polskiej zamieszkującej badane miejscowości. Co prawda w grupie tej, podobnie jak w grupie autochtonów, wzrosła liczba osób pracujących w Polsce oraz spadła liczba osób pracujących okresowo za granicą, niemniej jednak do-

szło w niej do nieznacznego wzrostu liczby osób pracujących stale i wyłącznie za granicą. Ogólnie skala emigracji zarobkowej w grupie ludności nieautochtonicznej w ciągu czterech lat zmniejszyła się nieco z 18% do 14,7% osób podejmujących (gdziekolwiek) pracę. Wydaje się, iż odmienne dla tej grupy ludności tendencje, zbieżne z tendencjami na większości obszaru reszty Polski, wynikają z dwóch względów. Pierwszym jest znacznie trudniejsza sytuacja na rynku pracy na obszarach zamieszkałych przez ludność polską (zachodnia część województwa), drugim zaś gorsza sytuacja w zakresie poziomu i jakości życia na tym obszarze wynikająca m.in. z faktu, że ludność pochodzenia niemieckiego migracje zarobkowe za granicą mogła podejmować wcześniej od początku lat dziewięćdziesiątych, przy znacznie większej opłacalności migracji.

Można również podjąć próbę wyjaśnienia wzrostu liczby zatrudnionych stale i wyłącznie w kraju nieautochtonów zamieszkujących badane miejscowości. Wydaje się, że był on na ogół rezultatem podjęcia pracy przez niepracujących, ale również częściowo konsekwencją migracji wewnętrznych, które przejawiały się przenoszeniem się na wieś ludności miejskiej pracującej stale w Polsce. W tym przypadku najprawdopodobniej niektórzy mieszkający wcześniej w miastach nieautochtoni (nieobjęci badaniami w 2006 roku), cały czas podejmując pracę w Polsce, w ciągu dwóch lat zmienili miejsce zamieszkania – przeprowadzili się z miasta do niektórych podmiejskich badanych wsi.

CHANGES IN THE EMPLOYMENT OF INHABITANTS OF THE OPOLE VOIVODSHIP AFTER THE POLISH ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION IN THE LIGHT OF EMPIRICAL RESEARCH

Summary

The paper presents the quantitative changes that have occurred in employment among the rural population of Opole Voivodship after Polish accession to the European Union – over the years 2006-2010. Determination of these changes was possible because in 2006 and in 2010 there had been conducted quantitative research on the same sample group and with usage of the same research method. The comparative analysis of results of the research proved that within four years both the number of people working permanently in Poland and working abroad have changed. The results also indicated significant differences in the trends of changes between the two groups of the population living in Opole Voivodship – among the autochthon population who have the Polish and German citizenship and among non-autochthonous population who have only Polish citizenship.